

УДК: 316.6:[331.5:355.1-057.36-057.75
DOI: 10.31732/2663-2209-2025-80-371-379

Дата надходження: 28.11.2025
Дата прийняття до друку: 17.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ОСОБЛИВОСТІ РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Ірина Сингаївська¹, Вікторія Бузова²

¹Кандидат психологічних наук, професор, директор ННІ психології, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: irinas@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6802-0081>

²Здобувач магістерського рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: BuzovaVV@krok.edu.ua

FEATURES OF WAR VETERANS' REINTEGRATION INTO PROFESSIONAL ACTIVITY

Iryna Synhaivska¹, Viktoriia Buzova²

¹PhD (Psychological sciences), Professor, Director of the Academic and Scientific Institute of Psychology, "University of Economics and Law "KROK", Kyiv, Ukraine, e-mail: irinas@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6802-0081>

²Master's student, Specialty 053 Psychology, "University of Economics and Law "KROK", Kyiv, Ukraine, e-mail: BuzovaVV@krok.edu.ua

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей реінтеграції ветеранів війни в професійну діяльність у сучасних соціально-економічних умовах України. Розкрито взаємозв'язок між бойовим досвідом, емоційним станом, рівнем соціальної адаптації та професійною мотивацією ветеранів. Проаналізовано основні бар'єри успішного працевлаштування ветеранів війни, серед яких: посттравматичний стресовий розлад, депресивні й тривожні симптоми, емоційне виснаження, соціальна ізоляція, стигматизація та невідповідність військових навичок цивільному ринку праці.

Емпіричне дослідження, проведене серед 90 українських ветеранів і ветеранок, виявило значну поширеність посттравматичного стресового розладу, тривожних і депресивних розладів, середній рівень соціальної та професійної адаптації, високий рівень соціальних бар'єрів. Більшість респондентів повідомили, що після звільнення з військової служби вони стикаються з низькою оплатою праці, обмеженою кількістю вакансій за фахом, недостатнім досвідом у цивільній сфері, браком державної підтримки, а також із труднощами, пов'язаними з власним психоемоційним станом, втомою та проблемами зі здоров'ям.

Загальні результати дослідження свідчать про те, що проблеми професійної реінтеграції ветеранів війни мають не лише індивідуальний, але й системний характер, що вимагає розробки та реалізації комплексних програм підтримки. У статті підкреслюється важливість застосування сучасних соціально-психологічних технологій, програм розвитку емоційної стійкості, а також груп підтримки та наставництва у сфері професійної зайнятості ветеранів. Запровадження таких інструментів у діяльність державних, громадських і волонтерських структур може суттєво підвищити рівень професійної інтеграції ветеранів війни в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання у роботі психологів, соціальних працівників, кар'єрних консультантів, фахівців центрів зайнятості та державних інституцій, які реалізують програми підтримки ветеранів війни. Отримані дані можуть стати основою для вдосконалення системи професійної адаптації, формування індивідуальних планів розвитку, створення психологічно безпечного робочого середовища та підвищення якості життя ветеранів війни і їхніх сімей.

Ключові слова: реінтеграція ветеранів війни, ПТСР, професійна адаптація, соціально-психологічні технології, психологічна підтримка, бар'єри працевлаштування.

Формули: 0; **рис.:** 2; **табл.:** 1, **бібл.:** 6

Abstract. *The article is devoted to the study of the peculiarities of war veterans' reintegration into professional activity under the current socio-economic conditions of Ukraine. It reveals the interrelation between combat experience, emotional state, level of social adaptation, and professional motivation of veterans. The main barriers to successful employment of war veterans are analyzed, including post-traumatic stress disorder (PTSD), depressive and anxiety symptoms, emotional exhaustion, social isolation, stigmatization, and the mismatch between military skills and the civilian labor market.*

The empirical research conducted among 90 Ukrainian veterans (men and women) revealed a significant prevalence of post-traumatic stress disorder, anxiety, and depressive disorders, as well as an average level of social and professional adaptation and a high level of social barriers. Most respondents reported that after leaving military service, they encountered low wages, a limited number of vacancies in their specialty, insufficient experience in the civilian sector, lack of state support, as well as difficulties related to their psycho-emotional state, fatigue, and health problems.

The overall results of the study indicate that the problems of professional reintegration of war veterans are not only individual but also systemic in nature, requiring the development and implementation of comprehensive support programs. The article emphasizes the importance of applying modern socio-psychological technologies, emotional resilience development programs, as well as support groups and mentoring in the field of veterans' employment. The introduction of such tools into the work of state, public, and volunteer organizations can significantly improve the level of professional integration of war veterans in Ukraine.

The practical significance of the obtained results lies in their potential use by psychologists, social workers, career consultants, employment center specialists, and state institutions that implement support programs for war veterans. The findings can serve as a basis for improving the system of professional adaptation, developing individual career plans, creating psychologically safe workplaces, and enhancing the quality of life of war veterans and their families.

Keywords: *reintegration of war veterans, PTSD, professional adaptation, socio-psychological technologies, psychological support, employment barriers.*

Formulas: 0; fig.: 2; tab.: 1; bibl.:6

Постановка проблеми. Реінтеграція ветеранів війни у професійну діяльність є однією з ключових соціально-психологічних проблем сучасного українського суспільства. В умовах повномасштабної війни кількість військовослужбовців, які після демобілізації потребують повернення до цивільного життя та праці, невпинно зростає. Це породжує комплекс викликів, пов'язаних із поєднанням психологічних наслідків бойового досвіду та вимогами сучасного ринку праці. З одного боку, ветерани стикаються з підвищеним рівнем психоемоційного напруження, проявами посттравматичного стресового розладу, тривожності та депресії, що ускладнює процес їхньої соціальної та професійної адаптації. З іншого боку, вони зіштовхуються з бар'єрами зовнішнього характеру: нестача робочих місць, невідповідність кваліфікації вимогам роботодавців, дискримінація чи упереджене ставлення в колективах, недостатня розвиненість програм підтримки.

Попри наявність державних програм підтримки, багато ветеранів залишаються поза межами ефективної допомоги, що зумовлено як інституційними бар'єрами, так і індивідуальними особливостями пережитого бойового досвіду. Це обумовлює актуальність наукового аналізу особливостей реінтеграції ветеранів у професійну діяльність, вивчення психоемоційного стану ветеранів, рівня їхньої мотивації до праці, соціальної адаптації та чинників, які перешкоджають успішному поверненню до професійної діяльності, пошуку ефективних соціально-психологічних технологій підтримки, спрямованих на відновлення їх працездатності, самореалізації та повноцінну інтеграцію в суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському науковому просторі тема реінтеграції ветеранів війни в професійне середовище стала особливо актуальною після 2014 року, а з початком повномасштабної війни у 2022 році вона набула міждисциплінарного характеру і

відображена у значній кількості наукових праць, зокрема у дослідженнях таких вчених як: Т. Захаріна, С. Єгоричева, М. Лахижа, І. Сингаївська, М. Мальований, Ю. Улянич, О. Підлубна, А. Гест, О. Панайоту, Х. Піссарідіс, Н. Черіба, І. Цимбалюк, Ю. Кіріллова, В. Знов'як, А. Казанська та інші.

Окрім українських досліджень із зазначеної проблематики, вагомий внесок у розуміння сутності процесу професійної реінтеграції ветеранів війни, його компонентів, цілей, ключових викликів та соціальних наслідків зробили також зарубіжні науковці, зокрема представники наукових шкіл Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії, США та Ізраїлю: D. Murphy, M. Shevlin, E. Pearson, N. Greenberg, S. Wessely, W. Busuttill, T. Karatzias, C. Armour, E. Walker, B. Waterhouse-Bradley, M. Hall, J. Ross, D. Meichenbaum, R. Aloni, K. Ginzburg, Z. Solomon.

Сучасні дослідження, зокрема українських психологів О. Петрунько та І. Середняк (2024), доводять, що успішне повернення військових до мирного та професійного життя залежить від багатьох чинників. Передусім це психологічні наслідки бойового досвіду: посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривожні розлади (Elnitsky, Fisher & Blevins, 2017; Aloni, Ginzburg & Solomon, 2022). Саме вони часто ускладнюють соціальну адаптацію та знижують професійну активність. Українські вчені К. Ніжейко та К. Ковалівська (2024) наголошують, що ранній скринінг, своєчасна психологічна допомога та комплексні підходи, які враховують не лише індивідуальний стан ветерана, а й вплив сім'ї, громади та робочого середовища, можуть стати ключем до більш успішної професійної реінтеграції ветеранів війни.

Формулювання мети. Метою статті є опрацювання результатів емпіричного дослідження особливостей реінтеграції ветеранів війни в професійну діяльність, що дозволяють дослідити рівень

психологічного стану та соціальної адаптації ветеранів війни, що впливають на їхню професійну адаптацію; проаналізувати основні психологічні труднощі та бар'єри, які ускладнюють процес професійної реінтеграції ветеранів війни в Україні.

Вибірка дослідження. 90 ветеранів російсько-української війни віком від 18 до 55+ років, серед яких 68 респондентів – ветерани, які отримали поранення або захворювання внаслідок виконання військових обов'язків; 22 респонденти – ветерани, які не мали фізичних ушкоджень під час проходження військової служби.

Методи дослідження. Для збору даних було застосовано три валідні психодіагностичні методики (Опитувальник скринінгу ПТСР, Госпітальна шкала тривоги і депресії HADS, Методика соціальної адаптації SASS) та дві авторські анкети, спрямовані на оцінку бар'єрів професійної інтеграції та рівня адаптації до умов професійної діяльності. Використання поєднання стандартизованих і авторських інструментів забезпечило наукову обґрунтованість результатів дослідження та дозволило охопити як психоемоційний стан респондентів, так і суб'єктивне бачення ними перешкод і ресурсів під час працевлаштування.

Виклад основних результатів дослідження. Реінтеграція ветеранів війни в професійну діяльність є багатовимірним процесом, що охоплює психологічні, соціальні та організаційні аспекти. З одного боку, цей процес ускладнюється наслідками бойового досвіду, зокрема проявами посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривожності та депресії. З іншого боку, ветерани стикаються з бар'єрами зовнішнього характеру: дискримінацією, відсутністю робочих місць за фахом, низькою оплатою праці та недостатньо розвиненими механізмами державної й громадської підтримки. Для більш глибокого розуміння процесу реінтеграції було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на оцінку

психоемоційного стану ветеранів, визначення рівня соціальної адаптації, виявлення бар'єрів професійної інтеграції та встановлення взаємозв'язку між психологічними характеристиками й адаптацією до трудової діяльності.

Дослідження проводилося у період з 16 травня по 15 червня 2025 року в онлайн-форматі. Загальна вибірка складала 90 ветеранів російсько-української війни віком від 18 до 55+ років, серед яких 74 чоловіки та 16 жінок. Переважну частину становили респонденти вікової групи 45–54 роки, що відображає актуальність проблеми для осіб середнього віку, які мають значний професійний досвід, але водночас стикаються з труднощами при повторному виході на ринок праці. Більшість респондентів мали статус учасника бойових дій – 59 осіб, а 68 ветеранів отримали поранення або захворювання під час військової служби. Вибірка респондентів була різномірною за місцем проживання та соціальною ситуацією, що дозволило отримати репрезентативне уявлення про характерні проблеми та потреби ветеранів війни в Україні.

Отримані результати засвідчили високий рівень психоемоційного напруження серед ветеранів війни. За даними скринінгу ПТСР, 17% респондентів мають підпорогові ознаки ПТСР, 4% потребують поглибленого обстеження, а 79% демонструють ймовірну наявність ПТСР, що суттєво впливає на емоційний стан, соціальне функціонування та професійну діяльність. Це підкреслює необхідність системної психологічної підтримки, впровадження психотерапевтичних програм та сучасних методів роботи з травмою (КПТ, EMDR, тілесно-орієнтовані підходи).

За результатами Госпітальної шкали тривоги і депресії (HADS), рівень тривожності у межах норми мають 13% респондентів, субклінічно виражену тривогу – 20%, клінічно виражену – 67%. Щодо депресії – 22% перебувають у межах норми, 16% мають субклінічні прояви, а

62% – клінічно виражену депресію. Високі рівні тривожності та депресії обмежують соціальну адаптацію, знижують працездатність і мотивацію, підвищують ризик ізоляції та конфліктності, що підкреслює потребу у комплексних психотерапевтичних та психіатричних втручаннях, навчанні саморегуляції та створенні доступних сервісів підтримки ветеранів війни.

За даними Методики соціальної адаптації (SASS), високий рівень соціальної адаптації виявлено у 14% респондентів, середній – у 46%, низький – у 40%. Це свідчить про труднощі у включенні до громадського та трудового середовища, що вимагає проведення тренінгів комунікативної компетентності, розвитку соціальних навичок, груп взаємопідтримки та залучення ветеранів та членів їх сімей до соціальних ініціатив.

Авторська Анкета визначення бар'єрів професійної реінтеграції показала, що лише 3% респондентів мають низький рівень бар'єрів, 73% – помірний, а 24% – високий. Аналіз рівня професійної адаптації засвідчив, що жоден респондент не досяг високого рівня адаптації; 88% – на помірному рівні, 12% – на низькому. Результати вказують на неповний процес професійної реінтеграції ветеранів та наголошують на необхідності комплексних соціально-психологічних і професійних заходів, включаючи індивідуальну та групову підтримку, коучинг, психотерапію, тренінги з комунікативних та професійних навичок, наставництво та менторську підтримку для забезпечення ефективної інтеграції у професійне середовище.

З метою глибшого розуміння чинників, що впливають на успішність реінтеграції ветеранів війни в професійну діяльність, було здійснено порівняльний аналіз середнього арифметичного та стандартного відхилення для методик дослідження двох груп респондентів: група 1 – 68 респондентів – ветерани, які отримали поранення або захворювання внаслідок виконання військових обов'язків; група 2 – 22 респонденти – ветерани, які не

мали фізичних ушкоджень під час проходження військової служби. Порівняння здійснювалося за шістьма

ключовими методиками дослідження (див. Таблицю 1.).

Таблиця 1

Таблиця порівняння значень середнього арифметичного та стандартного відхилення для методик дослідження двох груп респондентів: група 1 – ветерани, які під час проходження військової служби отримали поранення або захворювання, група 2 – ветерани, які не мали фізичних ушкоджень

Методика / Значення	Група респондентів	Середнє арифметичне	Стандартне відхилення
Опитувальник для скринінгу ПТСР	група 1	5,0	2,1
	група 2	4,1	2,3
Госпітальна шкала тривоги і депресії (HADS) – ТРИВОГА	група 1	11,9	3,4
	група 2	11,1	4,0
Госпітальна шкала тривоги і депресії (HADS) – ДЕПРЕСІЯ	група 1	12,2	4,3
	група 2	9,9	3,5
Методика соціальної адаптації (SASS)	група 1	27,2	13,1
	група 2	33,1	14,0
Анкета визначення бар'єрів професійної реінтеграції ветеранів	група 1	27,5	6,1
	група 2	25,2	6,0
Анкета визначення рівня адаптації ветеранів до умов професійної діяльності	група 1	22,0	5,1
	група 2	23,3	5,3

Аналіз середніх значень показав, що ветерани з пораненнями демонструють гірші показники психоемоційного стану та професійної адаптації, а саме: вищі середні бали за опитувальником ПТСР – що вказує на більшу вираженість симптомів посттравматичних розладів; підвищений рівень тривожності та депресивності за шкалами HADS – свідчить про клінічно значущі прояви емоційної дестабілізації; нижчий рівень соціальної адаптації (SASS) – тобто, складніше відновлення соціальних зв'язків, участь у громадському житті; вищий рівень суб'єктивно відчутних бар'єрів до професійної реінтеграції – за відповідною анкетой; низький рівень адаптації до умов праці – ветерани з пораненнями частіше мають труднощі з мотивацією, емоційною саморегуляцією, соціальною взаємодією на роботі.

Як ми бачимо, отримання поранення чи травми істотно ускладнює процес адаптації до мирного життя, підвищує

вразливість до психоемоційних розладів і створює додаткові бар'єри для професійної самореалізації. Таким чином, група ветеранів з фізичними ушкодженнями потребує більшої уваги з боку фахівців, індивідуалізованих програм підтримки, а також комплексного підходу – поєднання психологічної, соціальної, фізичної та професійної реабілітації.

Окрім порівняння середніх значень, було також здійснено аналіз стандартного відхилення для кожної з двох груп респондентів, що дозволило виявити ступінь внутрішньої варіативності результатів серед ветеранів.

В обох групах (з пораненнями та без них) найвищий рівень стандартного відхилення зафіксовано за Методикою соціальної адаптації (SASS). Це свідчить про те, що рівень соціального включення ветеранів значно варіюється незалежно від наявності фізичних ушкоджень. У групі без поранень цей показник навіть дещо вищий,

що може вказувати на ширший спектр соціального функціонування – від повної інтеграції до соціальної ізоляції. За всіма іншими методиками, окрім Госпітальна шкала тривоги і депресії (HADS – Депресія), стандартне відхилення вищим було серед ветеранів, які не мали поранень. Це означає, що емоційний стан, рівень тривоги, ПТСР і суб'єктивні бар'єри до працевлаштування в цій групі більш варіативні, тобто частина ветеранів без поранень демонструє стабільність і високий рівень адаптації, інша – істотні труднощі.

У групі респондентів з пораненнями стандартне відхилення було нижчим майже по всім шкалам, що може свідчити про більшу однорідність психологічного стану серед цих ветеранів: вони частіше мають подібний рівень дистресу, адаптаційних труднощів і бар'єрів.

Отримані дані дозволяють припустити, що ветерани з фізичними ушкодженнями є психологічно вразливою, але більш однорідною групою, яка демонструє постійну потребу в цілеспрямованій підтримці. Натомість ветерани без поранень – гетерогенна група, в якій частина осіб адаптується самостійно, тоді як інші потребують не меншої уваги, з огляду на емоційну дестабілізацію або приховані бар'єри. Таким чином, соціально-психологічні підходи мають бути диференційованими – з урахуванням не лише середніх показників, а й ступеня варіативності у кожній підгрупі.

Під час дослідження респондентам було запропоновано відповісти на запитання: «За якою психологічною допомогою Ви звертались після звільнення з військової служби?» з можливістю обрати кілька варіантів відповідей (див. рис. 1).

Рис. 1. Результати відповідей на питання «За якою психологічною допомогою Ви звертались після звільнення?»

Зверталися за психологічною допомогою після звільнення з військової служби – 44 респонденти (38%), не зверталися – 56 респондентів (62%).

На основі отриманих даних можна зробити низку важливих висновків, які відображають реальний стан звернень за психологічною підтримкою серед українських ветеранів війни. Передусім слід відзначити, що більшість опитаних

(62%) взагалі не зверталися за психологічною допомогою після звільнення, що свідчить про наявність високого рівня недовіри до системи психосоціальної підтримки, низьку психологічну грамотність, а також про стигматизацію звернення за допомогою серед ветеранів війни. Це вказує на важливість посилення інформаційних кампаній, спрямованих на популяризацію

культури психологічного здоров'я, нормалізацію звернення до фахівців та розвиток ветеранських програм підтримки.

Серед тих, хто все ж звертався по допомогу, найпоширенішою формою є індивідуальні психологічні консультації або психотерапія (24%), що свідчить про високий рівень довіри до персонального формату роботи з психологом або психотерапевтом та розуміння потреби у професійному супроводі. Дещо менше ветеранів користуються мобільними додатками для самопомоги (18%), що можна розглядати як позитивну тенденцію – використання цифрових інструментів саморегуляції та стрес-менеджменту.

Популярністю також користуються групи підтримки «рівний-рівному» (12%) та арттерапія/тілесна терапія (12%), що відображає прагнення ветеранів до емоційної підтримки, невербальної самовиразності та взаємодії з людьми зі схожим досвідом. Сімейна психотерапія (10%) є важливим напрямом, який підкреслює усвідомлення респондентами значення психологічного клімату в родині та підтримки близьких у процесі реінтеграції.

Водночас такі сучасні методи, як майндфулнес/медитація/дихальні техніки (1%) або психоедукація для ветеранів та їхніх родин (9%), мають низький рівень поширеності, що вказує на недостатню інформованість ветеранів про альтернативні, доказові форми психологічної підтримки, які ефективно використовуються в міжнародній практиці (наприклад у США, Канаді, Ізраїлі).

Таким чином, результати дослідження демонструють наявність значного розриву між потребою у психологічній підтримці та реальним зверненням за нею. Переважна більшість ветеранів залишається без належного психологічного супроводу, що може ускладнювати їхню соціальну та професійну реінтеграцію.

Запитання: «З якими бар'єрами або труднощами ви стикались під час пошуку роботи після звільнення з військової служби? (з можливістю обрати кілька варіантів відповідей) було необов'язковим і на нього відповіло 80 респондентів з 90 (див. рис. 2).

Рис. 2. Результати відповідей на питання «З якими бар'єрами або труднощами ви стикались під час пошуку роботи після звільнення з військової служби?»

Отримані результати опитування щодо бар'єрів, з якими ветерани війни стикаються під час пошуку роботи після звільнення з військової служби, говорять про наявність системних труднощів як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, що суттєво ускладнюють їхню професійну реінтеграцію. На запитання відповіли 80 із 90 респондентів, що вже вказує на високий рівень актуальності проблеми – більшість ветеранів мають досвід певних труднощів у процесі працевлаштування.

Найбільш поширеними виявилися економічні та структурні чинники, які не залежать безпосередньо від особистості ветерана: низька оплата праці на наявних вакансіях – 59 осіб (74%); невідповідна або недостатня освіта – 43 особи (54%); відсутність вакансій за фахом – 43 особи (54%); недостатній досвід у цивільній сфері – 38 осіб (48%); відсутність підтримки з боку держави чи служб зайнятості – 35 осіб (44%). Ці результати демонструють, що соціально-економічні чинники (ринок праці, низька заробітна плата, слабка система перекваліфікації) є головними перешкодами професійної адаптації ветеранів. Така ситуація свідчить про необхідність державних і громадських програм професійного розвитку, систем перекваліфікації та активнішої участі роботодавців у соціальній інтеграції ветеранів.

Значна частина ветеранів зазначила, що їхньому працевлаштуванню перешкоджають внутрішні психологічні бар'єри: власний психоемоційний стан (ПТСР, тривога, депресія) – 24 особи (30%); втома від тривалого пошуку роботи – 29 осіб (36%); алкогольна або інша залежність – 20 осіб (25%). Ці дані свідчать про емоційне виснаження, втрату мотивації та труднощі з відновленням життєвих ресурсів після військової служби, що часто супроводжують процес переходу до мирного життя. Тому психотерапевтична підтримка, групи самопомогі та програми з відновлення стресостійкості є

ключовими елементами успішної реінтеграції.

Ветерани також вказали на проблеми упередженого ставлення з боку роботодавців – 19 осіб (24%), а також труднощі в комунікації та проходженні співбесід (20%). Це свідчить про наявність соціальної стигми та нерозуміння специфіки військового досвіду у цивільному середовищі.

Додатковими проявами дискримінації стали: страх роботодавця приймати ветерана на роботу (4%), сумніви щодо надійності ветерана (3%). Це вказує на потребу у просвітницьких кампаніях серед роботодавців, формуванні позитивного образу ветерана як фахівця, а також у впровадженні етичних стандартів працевлаштування ветеранів.

Хоча лише 1-3% респондентів відзначили наявність інвалідності, травм або захворювань, навіть ці поодинокі відповіді вказують на важливість реабілітаційних програм, які мають поєднувати медичну, психологічну та професійну підтримку.

Таким чином основними бар'єрами професійної реінтеграції ветеранів є низький рівень оплати праці, відсутність вакансій за фахом, недостатня освіта та відсутність системної державної підтримки. Високий відсоток респондентів з емоційними та психічними труднощами свідчить про необхідність інтеграції психологічної допомоги у програми працевлаштування. Соціальна стигма та упередження роботодавців залишаються суттєвими бар'єрами, які вимагають зміни суспільних установок і підвищення психологічної культури в організаціях.

Отже, для ефективної реінтеграції ветеранів необхідно поєднати психологічний супровід, кар'єрне консультування, професійну переорієнтацію та навчальні програми, а також підвищити рівень залучення роботодавців до процесу соціальної адаптації ветеранів.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити кілька узагальнень щодо особливостей реінтеграції ветеранів війни в професійну діяльність. По-перше, процес повернення ветеранів до цивільної професійної діяльності супроводжується значними психологічними труднощами: високим рівнем ПТСР, тривожності та депресивних симптомів, що негативно позначається на соціальній та професійній адаптації. По-друге, ветерани стикаються з вираженими зовнішніми бар'єрами – відсутністю робочих місць за фахом, низькою оплатою праці, дискримінаційними практиками, браком досвіду у цивільних професіях. Це свідчить про комплексний характер проблеми, яка потребує не лише психологічних, а й соціально-економічних рішень.

Особливо вразливою групою є ветерани з бойовими пораненнями, у яких поєднання фізичних та психологічних

обмежень призводить до нижчого рівня соціальної та професійної адаптації, що підтверджує необхідність індивідуалізованого підходу до їх підтримки. Водночас значна кількість ветеранів не звертається за психологічною допомогою, що вказує на необхідність подолання стигматизації та підвищення доступності послуг.

Отримані результати підкреслюють актуальність подальшого дослідження реінтеграції ветеранів війни у професійну діяльність та розробки комплексної системи соціально-психологічної підтримки ветеранів, яка враховуватиме багатовимірність досвіду ветеранів, ефективність існуючих програм підтримки, роль роботодавців у процесі адаптації, а також можливості впровадження міжнародного досвіду в українську практику. Реінтеграція ветеранів – це не лише соціальна відповідальність, а й стратегічна інвестиція в людський капітал країни.

Література:

- 1.Бузова, В., & Сингаївська, І. (2025). Перспективи психологічної підтримки ветеранів війни при реінтеграції в професійну діяльність. *Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи : XII Всеукраїнська науково-практична конференція (15–16 травня 2025 р., м. Кам'янське)*, 78–81.
- 2.Кіріллова, Ю., Знов'як, В., & Казанська, А. (2023). Потреби та перешкоди ветеранів при працевлаштуванні. Соціологічне опитування. Київ : Укр. ветер. фонд М-ва у справах ветеранів України. 88.
- 3.Ніжейко, К., & Ковалівська, К. (2024). Реінтеграція ветеранів у цивільне життя: міжнародний досвід та особливості в Україні. *Економіка та суспільство*, (67). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-161>
- 4.Петрунько, О., & Середняк, І. (2024). Перспективи працевлаштування військових ветеранів у

- повоєнний період: психологічний аспект. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали VI Міжнародної конференції (5-6 грудня 2024 р., м. Київ)*. Київ: Університет «КРОК».
- 5.Aloni, R., Ginzburg, K., & Solomon, Z. (2022). Trajectories analysis of comorbid depression and anxiety among Israeli veterans: The implications on cognitive performance. *Journal of Psychiatric Research*, 156, 55–61. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2022.10.013>
 - 6.Elnitsky, Ch. A., Fisher, M. P., & Blevins, C. L. (2017). Military service member and veteran reintegration: a conceptual analysis, unified definition, and key domains. *Frontiers in Psychology*, 8. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00369>.